

ПРОФЕСІЙНА УСПІШНІСТЬ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА В КОНТЕКСТІ ПЕДАГОГІЧНОЇ САМОЕФЕКТИВНОСТІ

PROFESSIONAL SUCCESS OF FUTURE MUSIC SPECIALISTS IN THE CONTEXT OF PEDAGOGICAL SELF-EFFICACY

Стаття присвячена актуальній проблемі формування професійної успішності майбутніх фахівців музичного мистецтва. На засадах теоретичних розвідок вчених американських та українських учених розкривається сутність феномену «успіх» у контексті акмеологічного методологічного підходу, теорії самоефективності А. Бандури, праксеологічної теорії досконалої професійної діяльності польського вченого Т. Котарбінського. Розглядається феномен «педагогічна самоефективність», в якості фактору, який результативно впливає на зазначений процес, представлено визначення феномену, а також його складові: педагогічна самосвідомість, розуміння вимог соціуму і усвідомлення особистістю свого місця у педагогічній дійсності, сформована компетентність, наявність адекватної самооцінки, педагогічної самоефективності. Репрезентовано визначення професійної успішності майбутніх фахівців музичного мистецтва і її компонентної структури (мотиваційний (мотивація досягнення), когнітивно-процесуальний (психолого-педагогічна, музично-історична, музично-теоретична, методична обізнаність; музично-інструментальні вміння та навички), афективно-особистісний (емоційність, комунікативність, толерантність, адекватна самооцінка, упевненість). Представлено рівні сформованості професійної успішності майбутніх фахівців музичного мистецтва: поглиблений, достатній, середній, низький. Розглядається значущість мотивації досягнення в формуванні професійної успішності майбутніх фахівців музичного мистецтва. В якості методичного підґрунтя пропонуються технологія «Актуалізація мотиваційного потенціалу музичного факультету педагогічного ВЗНО» та технологія: «Самопрезентація» і «Підвищення комунікативності педагога», ведення рефлексивного щоденника, використання відео і аудіо записів власного виконання музичних творів з послідуочим критичним рефлексивним аналізом.

Ключові слова: успіх, професійна успішність, самоефективність, педагогічна

самоефективність, акмеологічний підхід, мотивація досягнення, методичний супровід, самопрезентація, комунікативність, майбутні фахівці музичного мистецтва.

The article is devoted to the actual problem of forming the professional success of future music specialists. On the basis of the theoretical investigations of leading American and Ukrainian scientists, the essence of the "success" phenomenon is revealed in the context of the acmeological methodological approach, A. Bandura's theory of self-efficacy, and the praxeological theory of perfect professional activity of the Polish scientist T. Kotarbinski. The phenomenon of "pedagogical self-efficacy" is considered, the definition of the phenomenon is presented as a factor that effectively affects the specified process, as well as its components: pedagogical self-awareness, understanding of the demands of society and the individual's awareness of his place in the pedagogical reality, formed competence, the presence of adequate self-esteem, pedagogical self-efficacy. The definition of professional success of future specialists in musical art and its component structure (motivational (achievement motivation), cognitive-processual (psychological-pedagogical, musical-historical, musical-theoretical, methodical awareness; musical-instrumental skills and abilities), affective-personal (emotionality, communicativeness, adequate self-esteem, confidence). The levels of professional success of future music specialists are presented. Actualization of the motivational potential of the music faculty of the Pedagogical University", and technologies: "Self-presentation" and "Increasing the teacher's communicativeness", keeping a reflective diary, using video and audio recordings of one's own performance of musical works with subsequent critical reflective analysis. "Self-presentation" technology; keeping a reflective diary, using video and audio recordings of one's own performance of musical works with subsequent critical reflective analysis.

Key words: success, professional success, self-efficacy, pedagogical self-efficacy, acmeological approach, achievement motivation, methodical support, self-presentation, communicativeness, future specialists in musical art.

УДК 378.147:78
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2024/72.12>

Линенко А. Ф.,
докт. пед. наук,
професор кафедри музично-інструментальної підготовки Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

В умовах модернізації Української освітньої системи стає актуальним використання в педагогічному процесі педагогічних вищих навчальних закладів освіти сучасних технологій, інноваційних методологічних підходів. Успішність, а також професійна успішність фахівців у різних аспектах досліджується психологами: А. Адлер, А. Бандурою, А. Маслоу, Т. Котарбінським, В. Левченко, Г. Сельє, Ф. Хайдер та іншими українськими вченими: І. Бех, І. Боровінська, Г. Голентовська, Ю. Ільїна, Ю. Назар тощо.

Довідкова українська література визначає «успіх», як позитивний наслідок роботи, справи; значні досягнення, удача, талант, а також досягнення

в навчанні, у вивченні чого-небудь; громадське визнання, схвалення чого-небудь, чиїхось досягнень [9].

Психологи розуміють дефініцію «успіх» як характеристику професійної діяльності, сукупність зовнішньої оцінки результату професійної діяльності та власної оцінки задоволеності фахівця професійною діяльністю [4, с. 23]. І. Бех вважає, що успіх в парадигмі гуманістичної орієнтованості особистості – це «почуття, позитивне переживання задоволення [1, с. 638].

Феномен «успіх» вчені також визначають, як: об'єктивну подію; окремий епізод у житті особистості; певний, очікуваний результат. Вчені визначають успішність, як: суб'єктивну оцінку значущості

успіху, здійснення його змісту; динамічний процес руху до успіху, який поступово трансформується як потенційна можливість [6]. Тобто, успіх співвідноситься з досягненням певної мети.

Засновник теорії самооефективності А. Бандура поряд з компетентністю, самооцінкою, упевненістю в успішному вирішенні поставлених поведінкових або професійних завдань, додає феномену успішності визначну значущість у досягненні поставленої мети [11]. Психолог зазначав, якщо людина переконана у власній компетентності, то вона впевнена в успішному досягненні різних завдань діяльності. При цьому він вважав, що успішність є необхідною складовою феномена «самооефективність». Автор визначає самооефективність як власну оцінку індивідом своєї ефективності. А. Бандура вважав, що більш ефективно діє той, хто більш компетентний. Тому вчений структурував зазначений феномен на два компоненти: навички, які необхідні для досягнення успіху, так він розумів компетентність та самооцінку. Психолог доводив, що чим сильніша самооцінка індивіда своєї ефективності, тим ймовірніше те, що він буде намагатися досягати поставлених цілей, і тим самим буде вище його самооефективність [11].

В акмеологічному аспекті успіх особистості в професійній діяльності пов'язаний з досягненням «акме», вершини професійної зрілості. Успіх у зазначеній діяльності пов'язується з професіоналізмом, креативністю, надійністю, організованістю, а також спрямованістю на досягнення позитивних соціально значущих цілей, ефективності діяльності тощо. [7]. О. Кохун вважає, що в основі акмеологічної парадигми важливим, є сформованість особистісного контуру регулювання процесу професійного розвитку, усвідомлення індивідом своїх можливостей і потреб [4, с. 56].

Американські вчені (А. Маслоу, Д. Макклелланд, К. Роджерс та ін.) стверджують, що успішна особистість наділена прагненням до самоактуалізації, інші дослідники пов'язують успішність з мотивацією досягнення (Дж. Аткинсон, Х. Хекхаузен). Так, Дж. Аткинсон відмічав, що в мотивації досягнення виявляються дві основні тенденції – прагнення до успіху і прагнення уникнути невдачі. Психолог зазначає, що невдача при вирішенні легкого завдання більш приваблива для індивіда, тому що в цьому випадку досягнення успіху стає більш імовірним, ніж поразка при вирішенні важкого завдання. Дж. Аткинсон стверджував, що успіх веде до позитивних емоцій індивіда, сприяє підвищенню його соціального статусу, адекватної самооцінки тощо [10].

Згідно Х. Хекхаузену, мотивація досягнення може бути визначена як спроба збільшити або зберегти максимально високі здібності людини до всіх видів діяльності, до яких можуть бути застосовані критерії успішності і де виконання подібної

діяльності може привести або до успіху, або до невдачі [12, с. 123]. Автор стверджував, що мотивація досягнення спрямована на певний кінцевий результат, одержуваний завдяки власним особливостям людини, а саме на досягнення успіху або уникнення невдачі. Для мотивації досягнення характерний постійний перегляд цілей [12, с. 123].

Американський соціальний психолог Б. Вейнер зазначав, що: невдача може як посилювати мотивацію, це торкається індивідів з яскраво вираженим прагненням до досягнення, так і пригнічувати її, особливо у тих індивідів, хто відрізняється слабким прагненням до досягнення. Крім того, Б. Вейнер додавав, що мотивація може зменшуватися, коли заповзятливі люди з високим її рівнем досягають успіху; і навпаки, мотивація зростає в тих індивідах, які володіють слабкою мотивацією на досягнення, при умові, що вони досягають успіху [15].

Аналогічної позиції, відносно значущості мотивації досягнення, додержується і український вчений С. Занюк, який зазначає, що суб'єкт з розвиненим мотивом досягнення характеризується наполегливістю у досягненні мети, схильністю ставити віддалені цілі. Він не задовольняється лише отриманим результатом чи нескладним завданням і легкодосяжними цілями. Суб'єкт отримує задоволення від радості успіху внаслідок досягнення високих результатів [3, с. 165]. Таким чином, можна зробити висновок, що наявність мотивації досягнення є необхідною умовою досягнення успіху в будь-якій діяльності.

А. Бандура, Дж. Мартінес-Понт, Дж. Циммерман підкреслюють, що переконання людей в тому, наскільки можливо досягнути успіху в певній галузі, суттєво впливає на вибір дії, на зусилля по реалізації бажаного результату, на завзятість [14, с. 322].

Засновник праксеології, теорії досконалої діяльності Т. Котарбінські визначає успішність за допомогою таких критеріїв, як: корисність, точність, вправність, чистота продукту [13]. Український вчений Є. Слуцький визначав праксеологію як загальну теорію успішної, цілеспрямованої діяльності [8, с. 5].

Професійну успішність майбутніх фахівців музичного мистецтва розуміємо, як цілісне, інтегративне утворення, що включає прагнення в досягненні високих результатів музично-педагогічної діяльності, обізнаність у зазначеній сфері, широке використання сучасних інноваційних технологій, акмеологічного та праксеологічного підходу в професійній діяльності, задоволеність результатами власної професійної діяльності, авторитет серед оточуючих: учнів, колег, батьків.

Існують інваріанти в реалізації професійної успішності педагога: це використання в своїй професійній діяльності особистісно-орієнтованого підходу до тих, хто навчається; популяризація серед

них нових досягнень науки, використання при викладанні матеріалу цікавих наукових фактів, історичних прикладів, що сприяє актуалізації мотивації учнів на вивчення навчальної дисципліни. Деякі викладачі для досягнення високих результатів, педагогічної успішності, активно використовують свої акторських здібності, виразну міміку, а також цікаві режисерські знахідки у проведенні занять, особливо у використанні рольових ігор, тощо [2].

Компонентна структура досліджуваного феномену складається з таких компонентів: мотиваційний (мотивація досягнення), когнітивно-процесуальний, (психолого-педагогічна, музично-історична, музично-теоретична, методична обізнаність; музично-інструментальні вміння та навички), афективно-особистісний (емоційність, комунікативність, толерантність, адекватна самооцінка, упевненість), які сприяють педагогічній самоефективності майбутніх фахівців музичного мистецтва.

Педагогічну самоефективність майбутнього вчителя визначаємо як складне, динамічне утворення особистості, що засновано на розвиненій педагогічній самосвідомості, розумінні вимог соціуму і усвідомлення свого місця у педагогічній дійсності, сформованій компетентності, наявності адекватної самооцінки, спрямованих на успішність здійснення професійної діяльності [5, с. 68].

Методичний супровід формування професійної успішності майбутніх фахівців музичного мистецтва передбачає широке використання технології актуалізації мотиваційного потенціалу музичного факультету педагогічного ВЗНО, регулярне відвідування студентами концертів, лекцій-концертів своїх однокласників, педагогів, виступи видатних музикантів, їх аудіо і відеозаписи. Регулярна рефлексія якості власної обізнаності та сформованих інструментальних умінь та навичок, які фіксуються у рефлексивному щоденнику, сприяє ефективності навчання, критичного осмислення рівня своєї підготовки, що особливо значуще для викладачів-початківців і студентів-музикантів. Щоденник складається з аналізу сукупності професійних знань, умінь і навичок, якими студент володіє, продуманого плану, за яким він буде заповнювати прогалини в своїй підготовці. Рефлексивний щоденник сприяє моніторингу професійного становлення тих, хто навчається і дає можливість реально вдосконалювати рівень своєї методичної обізнаності та музично – виконавського розвитку. Власні аудіо і відеозаписи теж підвищують якість рефлексії, через них студенти роблять адекватні висновки з рівня своєї готовності до музичних занять на педагогічній практиці, якості концертних виступів, а також при виконанні музичних творів на іспитах, заліках тощо. Суттєву значущість для досягнення успішності публічних виступів студентів, ефективного проведення ними занять на педагогічній практиці, має технологія самопрезентації, яка дає змогу

донести до учнів авторську позицію майбутнього педагога в контексті викладання музично-теоретичного матеріалу, його власну концепцію з розуміння та інтерпретації музично-інструментальних творів. Крім того, використання технології самопрезентації допомагає студенту досягнути алгоритм своєї підготовки до підбору музично-педагогічного матеріалу, до проведення занять або до публічних виступів, дає змогу добре орієнтуватися в засобах ефективного викладу підготовленої інформації, здійснювати рефлексію якості своєї готовності до презентації свого виконання музичних творів та адекватності підібраних матеріалів.

Використання технології підвищення комунікативності педагога також має велике значення в формуванні професійної успішності майбутніх фахівців музичного мистецтва, тому що вона спрямована на підвищення рівня вирішення педагогічних завдань у майбутніх учителів та покращення якості їх комунікації зі всіма учасниками освітнього процесу. Зазначена технологія складається з тренінгу, мета якого – підвищення комунікативної компетентності майбутніх фахівців музичного мистецтва, сприяння якості та ефективності педагогічної комунікації студентів, розуміння її ролі у професійній діяльності, ознайомлення із особливостями педагогічного спілкування. Майбутні фахівці вчать аналізувати якість своєї педагогічної комунікації, опановувати основними техніками спілкування, усвідомлювати особливості свого індивідуального стилю комунікації, аналізувати наявність своїх потенційних можливостей та вміння застосовувати у контексті комунікації засоби подальшого саморозвитку та успішної самоактуалізації майбутньої педагогічної діяльності.

Таким чином, професійна успішність – це не тільки задоволеність суб'єктом власною педагогічною діяльністю, собою, як майбутнім професіоналом, а й усвідомлення значущості своєї педагогічної діяльності в соціальній парадигмі, що сприяє активізації постійного професійного саморозвитку та самовдосканалення.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бех І. Д. Вибрані наукові праці. Виховання особистості. Том 1. Чернівці: Букрек, 2015. 640 с.
2. Дружилов С. О. Психологія професіоналізму. Інженерно-психологічний підхід. Харків: Гуманітарний центр. 2011. 360 с.
3. Занюк С. С. Психологія мотивації. Київ: Либідь, 2002. 304 с.
4. Кокун О. М. Психологія професійного становлення сучасного фахівця. Київ: ДП "Інформ.-аналіт. агенство", 2012. 200 с.
5. Линенко А. Ф. Професійна самоефективність к педагогічна проблема. *Науковий вісник Південно-українського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського. Педагогічні науки.* 2019, 1, 66-72.

6. Назар Ю. О. Психологічні підходи до концептуалізації феномена «професійна успішність». *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2012, 2(1), 461-468.
7. Огнев'юк В. О., Гладкова В. М., Фруктова Я. С. *Фундаментальна акмеологія – наука XXI століття*. Київ: Інтерсервіс, 2019. 206 с.
8. Пщоловський Т. *Принципи досконалої діяльності*. Київ: Інститут праксеології, 1993. 271 с.
9. Словники й енциклопедії. URL: <https://slovnuk.me>.
10. Atkinson J. W. *An introduction to motivation*. Princeton, NJ: Van Nostrand, 1969. 335 p.
11. Bandura A. Self-efficacy. *Harvard Health Letter*. 1997, Vol. 13, 3–39.
12. Heckhausen H. Achievement motive research: Current problems and some contributions towards a general theory of motivation In W. J. Arnold (Ed.), *Nebraska Symposium on Motivation, 1968*. Lincoln: University of Nebraska, 1968. Pp. 103–174.
13. Kotarbiński, T. *Traktat o dobrej robocie*. Praca: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1958. 366 l. URL: <https://wydawnictwo.uni.lodz.pl/wp-content/uploads/2019/06/Kotarbinski.Traktat-o-dobrej-robocie-20.pdf>.
14. Lefrancois G. R. *Psychology for teaching*. New York: Wadsworth, 2003. 576 p.
15. Weiner B. An attributional theory of motivation and emotion. *Psychological Review*. 1985, Vol. 92, № 4, P. 548-573.